

Julijana VUČO*

ITALIJANSKI JEZIK U OBRAZOVNOM SISTEMU CRNE GORE 1991–2016: NA PUTU OD PRVIH KORAKA DO SIGURNIH TEMELJA**

Sažetak: U radu se prati hronika utemeljivanja italijanskog jezika u obrazovnom sistemu Crne Gore, zasnovana na kritičkoj analizi ovog procesa i koordinisanih sistemskih aktivnosti vezanih za pripremu, osnivanje i održivi razvoj akademskog prisustva ovog jezika u crnogorskim školama: osnivanje i razvoj školske i univerzitetske nastave italijanskog jezika, kulture i književnosti, izrada nastavnih programa, nastavnih materijala, inicijalno i kontinuirano obrazovanje nastavnika kao i kritički pogled na održivi razvoj akademskog prisustva italijanskog jezika u crnogorskom obrazovnom sistemu.

Ključne reči: *italijanski jezik, strani jezik, obrazovni sistem Crne Gore*

Jedna od potvrda tradicionalno bliskih veza Italije i Crne Gore jeste stalno prisustvo italijanskog jezika na crnogorskom tlu. U Crnoj Gori, naročito u njenim južnim delovima, sa manjim i većim oscilacijama, italijanski živi bilo kao jezik zemlje sa kojom je postojao i postoji kontinuirani tradicionalni kulturno-istorijski kontakt, primetan po očiglednom uticaju na leksičko tkivo književnog i dijalektalnog jezičkog izraza, bilo kao, u savremenom trenutku, jezik kulturnih, trgovačkih i turističkih veza između dva prirodnom pomorskom granicom podvojena kraja. Istorijsko i živo prisustvo italijanskog jezika kao prirodnu posledicu ima povećano interesovanje stanovništva za Italiju i njenu kulturu, kao i za učenje ovog jezika.

Podstaknuti potrebom za jačanjem interkulturnih veza među narodima na evropskom Mediteranu, tradicionalnim i istorijskim vezama između Italije i Crne Gore, perspektivom u razvoju ekonomskih delatnosti koja prirod-

* Julijana Vučo, Filološki fakultet Beograd

** Ovaj rad izrađen je u okviru projekta „Dinamika struktura srpskog jezika”, 178014, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

no oduvek upućuje na prekomorske kontakte, pod velikim uticajem roditelja i dece zainteresovane za učenje italijanskog jezika tokom redovnog školovanja, školske 1992/93 godine, inicijativom Ministarstva za prosvetu i nauku¹, italijanski jezik uveden je u osnovne škole Crne Gore kao ravnopravni drugi strani jezik². Godinu dana pre toga, akademske 1991/1992. godine, započelo se sa nastavom italijanskog jezika na Filozofskom fakultetu u Nikšiću³. Ovo prvo jezgro italijanistike u Crnoj Gori, podstaknuto potrebama za nastavnim kadrom i profesionalno obučanim govornicima italijanskog jezika, razvilo se u proteklih 25 godina u odsjek, sadašnji Studijski program za italijanski jezik i književnost koji gotovo samostalno može da funkcioniše u crnogorskom visokoškolskom sistemu⁴.

ITALIJANSKI JEZIK U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA CRNE GORE

Ova ambiciozna, vidovita i nadasve korisna odluka crnogorske vlade bila je i pionirska. Naime, iako veoma prisutan u svim vidovima društvenog života Crne Gore, italijanski se do tada sistematski, institucionlizovano izučavao samo u nekoliko specifičnih ili specijalizovanih škola. Pre 1992. godine italijanski jezik učio se tradicionalno u gimnaziji u Baru⁵ i u srednjim muzičkim školama u Kotoru i Podgorici.

¹ S namerom da proveri zainteresovanost za učenje italijanskog jezika Zavod za školstvo Republike Crne Gore sproveo je 1992. godine anketu među roditeljima dece školskog uzrasta. Više od 85% ispitanika izrazilo je želju da deca, kao drugi jezik, uče upravo italijanski. Učenje italijanskog jezika počelo je tamo gde je pokazano najveće interesovanje, to jest u svim primorskim gradovima i glavnim centrima, odnosno u Podgorici, Baru, Cetinju i Nikšiću.

² Izmjenama *Zakona o školstvu Republike Crne Gore* 1992. godine, članom 3 italijanski jezik se od školske 1992/1993. godine uvodi u osnovne škole Crne Gore kao jedan od dva obavezna i ravnopravna strana jezika u crnogorskim osnovnim školama. Za prvi strani jezik u osnovnim školama Crne Gore bira se najčešće engleski. U ponudi su, što zavisi od škola i raspoloživog kadra, bili i francuski, nemački i ruski.

³ Prvi nastavnik italijanskog jezika, kasnije osnivač Odsjeka za italijanski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore bila je prof. dr Vesna Kilibarda.

⁴ Julijana Vučo, „Italijanski jezik u Crnoj Gori danas — sedam godina posle”, u: Vučo Julijana, *Ogledi iz lingvistike*, Podgorica, Univerzitet Crne Gore, 2003, str. 143–152.

⁵ Nastavnik, profesor Mileva Dostanić radila je po autonomnom programu. U nastavi su korišćeni nastavni materijali zagrebačkih autora i udžbenik Jeremić-Turconi Kolarčeve zadužbine iz Beograda, Tatjana Jeremić, Sergio Turconi, *Italijanski I–II*, Zadužbina Ilije M. Kolarca, Beograd, Kolarčev narodni univerzitet, 1986.

Italijanski jezik učio se i u neinstitucionalizovanim ustanovama. Postojali su i postoje tečajevi italijanskog jezika za odrasle u raznim centrima za učnije jezika u svim većim gradovima Crne Gore, kao i u Institutu za strane jezike u Podgorici⁶.

Na samom početku uvođenja italijanskog jezika u osnovne škole Crne Gore nametnulo se nekoliko organizacionih i strateških problema koje je trebalo otklanjati u hodu jer je nastava počela bez prethodnog ispunjenja uobičajenih uslova potrebnih za uvođenje nastave (programi, nastavnički kadar, nastavna sredstva, kontrolni sistemski mehanizmi). Pre svega akutna su bila dva problema: nedostatak adekvatnog nastavničkog kadra i nepostojanje adekvatnog nastavnog instrumentarijuma — programa i udžbenika.

U skladu sa postojećim mogućnostima, iako je potražnja bila mnogo veća, tokom prve školske godine italijanski jezik uveden je samo u tri škole u Podgorici. Prva generacija brojala je 150 učenika⁷.

Vremenom je broj učenika rastao, kao i potreba za nastavnim kadrom koja je delom zadovoljavana nedovoljno adekvatnim nastavnim kadrom, odnosno nastavnicima koji su kao profesori drugih stranih jezika posedovali italijanski kao pomoćni, izborni predmet ili drugi strani jezik, na nivou četvorosemestralnog univerzitetskog kursa. Školske 1994/95. godine italijanski jezik uveden je u škole u Herceg Novom i Kotoru, a zatim i u neke u ostalim krajevima Crne Gore. Broj učenika se svake godine povećavao do zakonskih izmena 2008. kojima je drugi strani jezik svrstan u izborne predmete, tako da je rast broja učenika italijanskog zaustavljen.

U saradnji sa Zavodom za školstvo, Ministarstvo prosvjete je pod rukovodstvom urednice dr Vesne Kilibarde angažovalo autorski tim koji je tokom narednih nekoliko godina (1993–1999) sastavio četiri udžbenička kompleta kojima je pokriveno šest godina učenja italijanskog jezika. Veliki doprinos dali su resorni ministri koji su podržavali nastavu italijanskog jezika u skladu sa raspoloživim mogućnostima⁸.

Ministarstvo prosvjete i nauke Republike Crne Gore obrazovalo je 1992. godine i odgovarajuću nadzorničku službu⁹ koja je u saradnji sa stručnjaci-

⁶ Od 2015. godine integrisan u Filološki fakultet Univerziteta Crne Gore.

⁷ Godine 1992/1993. prva generacija pratila je nastavu po hrvatskom udžbeniku *Forza ragazzi* (Škola za strane jezike, Zagreb), autorki Branke Pučalka-Biffel i Rite Scotti, a koji je ubrzo zamenjen udžbenicima crnogorskog izdanja.

⁸ Prof. dr Predrag Mišo Obradović, Dragan Kujović, prof. dr Predrag Ivanović.

⁹ Dugo godina nadzornik za italijanski jezik bila je prof. Hosana Vujadinović koja je svojim entuzijazmom i energijom, verujući u dobrobit učenja stranih jezika, a posebno italijanskog, neizmerno doprinela širenju i kvalitetu nastave italijanskog jezika u Crnoj Gori.

ma¹⁰ načinila nastavne programe i planove. Programi iz početne faze nastave italijanskog jezika bili su zasnovani na sadržajnom pristupu planiranja nastave, dok su se oni nastali u kasnijoj fazi, od 2006. godine, zasnivali na ciljnom i procesno-razvojnem pristupu, usklađeni sa savremenim tendencijama u nastavi stranih jezika, kao i sa primenama novih kurikuluma u reformisanom školskom sistemu Crne Gore.

U samom početku, osim problema nastavnog kadra, postojao je i problem didaktičkog materijala, odnosno udžbenika. Za nastavu u osnovnim školama Crne Gore nije bilo moguće koristiti udžbenike italijanskih ili stranih autora jer udžbenika za uzrast od 11 do 15 godina, za institucionalizovano učenje italijanskog kao stranog jezika — u to vreme nije bilo¹¹. Udžbenici su bili zasnovani na komunikativnom pristupu i savremeno opremljeni za okolnosti u kojima su nastali. Sastojali su se iz udžbenika i radne sveske, audio-kaseta i priručnika za nastavnika¹².

Sastavljanje udžbenika za potrebe crnogorskih osnovnih škola predstavljao je posebno zahtevan zadatak budući da autori nisu imali uzor prema kome bi se ravnali. Koristili su savremene tendencije i pratili tokove anglosaksonske i italijanističke glotodidaktike, istraživanja u oblasti praga znanja italijanskog jezika¹³, bazične i frekvencijske rečnike pisanog i govornog italijanskog jezika,¹⁴ kao i savremene udžbenike italijanskog jezika za odrasle kori-

Prof. Vujadinović je brinula o stvaranju udžbeničke literature i kontinuiranoj podršci nastavnica.

¹⁰ Angažovani stručnjaci sa Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu dr Julijana Vučo i mr Saša Moderc, autori udžbenika, sastavili su prve programe za sve razrede osnovne škole 1993. godine. Deo autorskog tima bila je i ilustratorica Bosiljka Kićevac-Popović.

¹¹ Postojali su udžbenici za učenje italijanskog jezika ili za niži uzrast, za odrasle, za decu iseljenika, za uvežbavanje pojedinih jezičkih veština, za učenje kroz igru u nastavi, ali pravi metod koji bi učenika vodio kroz osnovnu školu i podržavao potrebe nedeljnog fonda crnogorskog kurikuluma za učenje stranog jezika jednostavno nije postojao na tržištu.

¹² Julijana Vučo, Saša Moderc, *Il mio italiano*, prva godina učenja, udžbenik i radna sveska, Zavod za školstvo, Podgorica, 1994; Julijana Vučo, Saša Moderc, *Il mio italiano*, druga godina učenja, udžbenik i radna sveska, Zavod za školstvo, Podgorica, 1995; Julijana Vučo, Saša Moderc, *Il mio italiano*, treća godina učenja, udžbenik i radna sveska, Zavod za školstvo, Podgorica, 1997; Julijana Vučo, Saša Moderc, *Il mio italiano*, četvrta godina učenja, udžbenik i radna sveska, Zavod za školstvo, Podgorica, 1999.

¹³ Nora Galli de' Paratesi, *Livello soglia per l'insegnamento dell'italiano per stranieri*, Bruxelles, Consiglio d'Europa, 1981.

¹⁴ Tullio De Mauro, *Guida all'uso delle parole*, decima edizione aggiornata, Roma, Editori Riuniti, 1989. Tullio De Mauro, Federico Mancini, Massimo Vedovelli, Miriam Voghera, *Lessico di frequenza dell'italiano parlato*, Milnao, ETAS LIBRI, 1993. A. G. Sciarone, *Voca-*

snike¹⁵. Autori su se opredelili za komunikativni pristup, vodeći pre svega računa o upotrebnosti vrednosti kako govornog, tako i pisanog jezika¹⁶.

Ako se može reći da su teškoće u vezi sa didaktičkim materijalom velikim delom bile rešene, ostao je i dalje nerešen problem inicijalnog obrazovanja i usavršavanja nastavnika. Radi prevazileženja tih teškoća preduzete su jasne strateške mere: s jedne strane kontinuirano, *in itinere*, obrazovanje postojećih nastavnika, a s druge strane formiranje novog nastavnčkog kadra na novoformiranom Odsjeku za italijanski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore u Nikšiću.

Prema uspostavljenom programu stručnog usavršavanja¹⁷, Ministarstvo prosvjete redovno je organizovalo seminare, letnje i zimske škole italijanskog jezika koje su okupljale sve nastavnike osnovnih i srednjih škola¹⁸. Učinak ovih seminara i stalni kontakt sa nadzorničkom službom i autorima progra-

bolario fondamentale della lingua italiana, Bergamo — Bari — Firenze — Messina — Milano — Roma, Minerva Italica, 1977.

¹⁵ Osnovnu uzornu literaturu predstavljali su tada aktuelni udžbenici za italijanski za L 2: Katerin Katerinov, Maria Clotilde Boriosi Katerinov, *Bravo*, grammatica italiana per stranieri, livello elementare e avanzato, Milano, Edizioni Scolastiche Bruno Mondadori, 1992; Gruppo META (Lorenzo Blini, Francisco Matte Bon, Raffaella Nencini, Nicoletta Santoni), *DUE*, corso comunicativo di italiano per stranieri, secondo livello, Roma, Bonacci editore, 1993; Angelo Chiuchiù, Fausto Minciarelli, Marcello Silvestrini *In italiano*, corso multimediale di lingua e civiltà a livello elementare e avanzato, nuova edizione aggiornata e integrata, Perugia, Edizioni Guerra, 1990; Gruppo META, *UNO*, corso comunicativo di italiano per stranieri, primo livello, Roma, Bonacci editore, 1992.

¹⁶ Julijana Vučo, „L’italiano nel suddest dell’Europa — una lingua „ecologica“. Storia, attualità e prospettive didattiche”, Atti del XXXVICongresso della SLI, *Ecologia linguistica*, Roma, Bulzoni, 2003, str. 325–337; Julijana Vučo, „Italijanski jezik u Crnoj Gori danas — sedam godina posle”, *Ogledi iz lingvistike*, Podgorica, Univerzitet Crne Gore, 2003, str. 143–152.

¹⁷ Program stručnog usavršavanja sastavljala je nadzornica prof. H. Vujadinović u dogovoru sa prof. V. Kilibarda, prof. J. Vučo i prof. S. Modercom.

¹⁸ Održani su sledeći seminari: januar 1994. godine, Podgorica, „Konceptija udžbenika *Il mio italiano* za prvu godinu učenja”; januar 1995. godine, Cetinje, „Konceptija udžbenika *Il mio italiano* za drugu godinu učenja”; februar 1996, Kotor, „Evaluacija u nastavi italijanskog jezika”; mart 1996, Nikšić i Podgorica, u saradnji sa Italijanskim institutom za kulturu u Beogradu, „I più recenti orientamenti metodologici della didattica dell’italiano L 2”, autori i izvođači seminara prof. Marcello Silvestrini i prof. Grazia Novembri, u saradnji sa Università per Stranieri, Perugia; april 1997, Sutomore, „Konceptija udžbenika *Il mio italiano*, treća godina učenja”: jul 1998, Kotor, letnja škola „Komunikativna gramatika”. Sa izuzetkom seminara u Nikšiću 1996. godine, sva stručna okupljanja vodili su stručnjaci Univerziteta u Beogradu i Univerziteta Crne Gore dr Julijana Vučo, mr Saša Modercom, prof. Wanda Giordano, uz stručne i organizzazione konsultacije dr Vesne Kilibarda i Hosane Vujadinović.

ma i udžbenika pozitivno su se odrazili na kompetentnost, motivaciju i kompaktnost mladog nastavničkog kadra.

Iako su seminari za kontinuirano usavršavanje redovno održavani, postojala je stalna potreba za ažuriranjem znanja nastavnika koji su imali malo prilika da budu u neposrednoj vezi sa italijanskim jezikom. Osim jednog grupnog tronedelnog studijskog boravka u Italiji¹⁹, nastavnici nisu imali prilike da organizovano borave u zemlji čiji jezik predaju.

Takođe, izvestan broj nastavnika uključenih u nastavu nije bio formalo akademski spreman za učešće u nastavi italijanskog jezika, tako da su za ove potrebe preduzete neophodne mere²⁰. Takođe, u organizaciji Ministarstva prosvjete i Zavoda za školstvo, kao i Italijanskog kulturnog centra i Ambasade Italije u Crnoj Gori održani su seminari za nastavnike na kojima su već pomenuti domaći stručnjaci i gostujući profesori iz Italije prenosili savremena znanja iz metodike nastave italijanskog jezika. Uporedo sa edukacijom nastavnika preduzimane su savremene mere i za kontinuiranu podršku učenicima²¹.

Italijanski jezik uči se i u gimnazijama i srednjim stručnim školama Crne Gore (ekonomskim, pomorskim, ugostiteljskim, muzičkim).

Problemi nastave u srednjem segmentu obrazovnog ciklusa nisu se razlikovali od onih u osnovnim školama: nije bilo odgovarajućeg profesorskog kadra za koji je potrebna fakultetska diploma četvorogodišnjeg studija italijanskog jezika, ni adekvatnih udžbenika, programa i nastavnih sredstava. Privremenim rešenjem obezbeđeni su udžbenici i sačinjeni adekvatni programi²².

¹⁹ Godine 1996. organizovan je tronedelni boravak u Italiji, u Perudi, u saradnji sa Univerzitetom za strance u Perudi, Ministarstvom za obrazovanje i Ministarstvom inostranih poslova.

²⁰ U saradnji sa Univerzitetom Crne Gore, Filozofskim fakultetom u Nikšiću, Ministarstvo prosvjete omogućilo je nastavnicima da se od 1998/99. školske godine doškoluju i polože diferencijalne ispite iz italijanskog jezika i italijanske književnosti.

²¹ U razdoblju od 21. do 31. jula 1999. godine, u organizaciji Ministarstva za prosvjetu i nauku, u odmaralištu na Veruši kod Podgorice održan je prvi Kamp za italijanski jezik. Kamp su, kao nagradni radni boravak, pohađali najtalentovaniji učenici crnogorskih osnovnih škola. U radu kampa, organizovanom u nekoliko jezičkih radionica, učestvovala su Wanda Giordano, lektor na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, Bruna Sandretto, nastavnik italijanskog jezika iz Torina, i dr Julijana Vučo, docent na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore. Kampovi za italijanski jezik održavani su redovno i tokom narednih godina u letnjem periodu, sve do odlaska u penziju inspektorke Hosane Vujadinović.

²² Grupa stručnjaka koja je radila programe za osnovne škole opredelila se za sledeća rešenja. Prve generacije su u gimnazijama i srednjim školama, do konačne izrade programa i odgovarajućih udžbenika, koristile italijanski udžbenik Angelo Chiuchiù, Fausto Minciarelli, Marcello Silvestrini *In Italiano* (drugi deo), što je odobreno na sednici Savjeta za prosvjetu

Problem nedostatka profesora italijanskog jezika nije se mogao rešiti u kratkom roku, ali su preduzete odgovarajuće mere: godine 1999. osnovan je Odsjek za italijanski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Italijanski se akademske 1999/2000. pridružio korpusu stranih jezika koji se na ovom fakultetu izučavaju četiri godine. Obrazovanje nastavnika odvija se, u sledećem, reformisanom ciklusu kroz osnovne studije, u trogodišnjem trajanju, koje čine inicijalno obrazovanje kroz opšte predmete i opšte predmete iz oblasti italijanskog jezika, književnosti i kulture. Slede im specijalističke studije u trajanju od godinu dana na kojima se izučavaju predmeti *Metodika nastave italijanskog jezika*, *Metodika nastave italijanskog jezika sa nastavnom praksom*, usmeravajući tako studente ka znanjima i veštinama neophodnim za rad u učionici. Od školske 2008/2009. godine na svim filološkim programima Filozofskog fakulteta organizuju se jednogodišnje postdiplomske magistarske studije sa smerovima nauka o jeziku i nauka o književnosti. U okviru ovog prvog moguće je i usmerenje ka primenjenoj lingvistici, odnosno ka naučnoistraživačkom radu iz oblasti bliskih nastavničkoj profesiji. Još jednom reformisana i akreditovana nastava od 2017/2018. predviđa petogodišnji studij sa trogodišnjim osnovnim studijama i dve godine master studija. Priprema nastavnika koncentrisana je u poslednje dve godine masterskih studija sa predmetima koji obuhvataju pedagoška, psihološka i metodička znanja teorije i nastavne prakse.

NASTAVA ITALIJANSKOG JEZIKA NA UNIVERZITETU CRNE GORE

Na Univerzitetu Crne Gore²³, na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, italijanski jezik je kao izborni predmet u okviru Odsjeka za engleski i Odsjeka za ruski jezik i književnost, u trajanju od 4 semestra, uveden od školske 1991/92. godine²⁴.

Republike Crne Gore maja 1997. Konačnim planom predviđeno je da se nastava u prvom i drugom razredu gimnazija i srednjih škola izvodi po udžbenicima naših autora (metod Vučo — Moderć). U trećem i četvrtom razredu koristi se italijanski udžbenik *L'Italiano e l'Italia* iz radionice poznatog peruđinskog profesora Marcella Silvestrinija, a delom po odgovarajućim specijalizovanim udžbenicima italijanskih autora za posebne namene — trgovinsku korespondenciju, priručnike za radnike u turizmu, za srednje muzičke škole itd.

²³ Italijanski jezik kao izborni strani jezik, u četvorosemestralnom trajanju, predavan je u Višoj turističkoj školi u Kotoru, sada Fakultetu za pomorstvo Univerziteta Crne Gore sa sedištem u Kotoru, Odsjek za turizam. Nastavnik prof. dr Gracijela Čulić.

²⁴ Nastavu je osnovala, organizovala i izvodila dr Vesna Kilibarda. Na ovom dvogodišnjem tečaju kao osnovni didaktički materijal korišćen je univerzitetski udžbenik autora Nikše Stipčevića i Erija Franchija *Osnovi italijanskog jezika*, Beograd, Prosveta.

Sa uvođenjem italijanskog jezika u osnovne škole porasla je potreba za formiranjem kadra koji bi zadovoljio rastuće interesovanje za učenje italijanskog jezika u osnovnim školama i pojačane poslovne, trgovinske i ostale veze sa Italijom. Tako su, u skladu sa novonastalim potrebama, uoči početka školske 1993/94. godine, 12. maja 1993. godine Naučno-nastavno vijeće i Savjet Filozofskog fakulteta donijeli *Odluku o osnivanju Odsjeka za engleski jezik i književnost sa italijanskim jezikom i Odsjeka za ruski jezik i književnost sa italijanskim jezikom na Filozofskom fakultetu u Nikšiću*. Italijanski se sada, kao drugi jezik (pored prvog u trajanju od 8 semestara — engleskog ili ruskog), učio u trajanju od 6 semestara²⁵.

Nastavu su izvodili dr Vesna Kilibarda, tada docentkinja za italijansku književnost, uz koju su kao stalni saradnici bile uključene u nastavni proces dr Gračijela Čulić, docentkinja za italijanski jezik i lektorka Vera Tomanović. Honorarni saradnik za savremenu italijansku književnost tokom naredne dve godine bio je prof. dr Sergio Turconi sa Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Obim delatnosti katedre se širi i od 1996/97. školske godine kao stalni saradnici priključuju se prof. dr Željko Đurić, docent za savremenu italijansku književnost, dr Julijana Vučo, docentkinja za italijanski jezik i mr Saša Moderc, asistent za italijanski jezik, a od 1997/98. i dr Mila Samardžić, docentkinja za italijanski jezik, svi sa Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Od samog početka šestosemestralnog izučavanja italijanskog jezika javila se potreba za italijanskim lektorom koji bi sa studentima izvodio vežbe govorne i pisane produkcije. Italijanska vlada prepoznala je potrebu za lektorskom podrškom ovoj mladoj instituciji, tako da je od februara 1998. godine počeo da funkcioniše lektorat²⁶. Od septembra 1998. godine stalnim saradnicima Katedre pridružila se i lektorka Hajdana Vujanović.

Tokom godina, sa prvim generacijama koje su italijanski jezik učile i u srednjim školama, povećala se potreba za diplomiranim profesorima italijan-

²⁵ Nastava je intenzivnog tipa, sa nedeljnim fondom od 16 časova (10 jezika i 6 književnosti i civilizacije). Programom studija predviđeni su sledeći predmeti: Uvod u italijansku civilizaciju, Italijanski jezik I, Italijanska književnost I, Italijanski jezik II, Italijanski jezik III, Italijanska književnost II, Metodika nastave italijanskog jezika. Nakon trogodišnjih studija stiču diplomu nastavnika italijanskog jezika i mogu da predaju u osnovnim školama.

²⁶ U početku na osnovu ugovora sa Filozofskim fakultetom, a potom po razmeni preko Ministarstva spoljnih poslova Republike Italije, na Katedri su do 2015. godine radile kao lektori za italijanski jezik: Wanda Giordano (1995–1999), Enzo Barnabà (1998–2009), Anna Rita Calabrese (2000–2001), Vincenza Diciaula (2000–2002), Marino Giannini (2002–2003), Pasqualina Coropolese (2003–2005), Francesca Santevecchi (2005–2008), Maria Rosa Coppola (2008–2012) i Maria Teresa Albano (1999–2015).

skog jezika. Novonastale potrebe podstakle su transformaciju šestosemestralnog studija italijanskog jezika i književnosti u četvorogodišnji studij italijanskog jezika kao glavnog predmeta. Odsjek za italijanski jezik i književnost u četvorogodišnjem trajanju osnovan je 28. maja 1999. godine²⁷. Razvoju italijanistike u Nikšiću davale su svoju podršku u nastavi i prof. dr Sanja Roić sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zagrebu i prof. dr Mila Samardžić sa Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

U daljim transformacijama podstaknutim reformom univerzitetske nastave u Crnoj Gori akademske 2004/2005, Odsjek za italijanski jezik i književnost u četvorogodišnjem trajanju transformisan je, prema modelu 3 + 1, u osnovne i specijalističke studije. Akademske 2008–2009. godine pristigla je i prva generacija studenata jednogodišnjih master — magistarskih studija²⁸.

Katedra neguje i nastoji da i dalje razvija naučnu aktivnost svojih saradnika. U planu je nekoliko inicijativa: rad na romanizmima u jeziku crnogorskih autora, komparativna književna istraživanja i istraživanja kulturnih i književnih veza Italije i Crne Gore, istraživanja savremenog italijanskog jezika, učenja italijanskog kao drugog jezika L 2, posebno u školskim uslovima itd. O aktivnosti u okviru sveobuhvatnih italijanističkih, komparativnih i kontrastivnih tema svedoče i teme master i doktorskih radova saradnika²⁹.

²⁷ Za upis prve generacije vladalo je veliko interesovanje. Nakon kvalifikacionih ispita na prvu godinu studija upisano je čak 70 svršenih srednjoškolaca.

²⁸ Do sada su zvanje mastera na ovim studijama stekli: Snežana Vukićević, *Positivna disciplina u nastavi stranih jezika* (2009); Granica Šućur, *Kritička analiza programa italijanskog jezika za osnovne škole u Crnoj Gori* (2010); Maria Teresa Albano, *Kvalitativna i kvantitativna analiza grešaka u prevodu na italijanski jezik* (2010); Milan Jovićević, *informatičke tehnologije u procesu učenja, usvajanja i nastave stranih jezika* (2010); Sanja Bogojević, *Montenegrina u djelu Artura Kronije „Poznavanje slovenskog svijeta u Italiji”* (2012); Olivera Popović, *Tršćanska italijanska periodika do ujedinjenja o Crnoj Gori* (2009); Milica Subotić Sundečić, *Motivacioni stavovi studenata fakulteta za turizam i hotelijerstvo u učenju italijanskog* (2014); Nataša Palavestra, *Testiranje kao oblik evaluacije u nastavi italijanskog jezika u srednjoj školi* (2014).

²⁹ Dr Radmila Lazarević, magistarski rad *Frazeološke sintagme u italijanskom i srpskom jeziku*, mentor akademik Ivan Klajn, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 2007. Doktorski rad *Leksičko-semantičko polje boja u italijanskom i srpskom jeziku*, mentorka prof. dr Mila Samardžić, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 2013.

Dr Deja Piletić, magistarski rad, *Gramatičke i stilističke osobine jezika naslova u italijanskoj štampi*, mentorka prof. dr Mila Samardžić, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 2007. Doktorski rad *Prevođenje na univerzitetskim studijama italijanskog jezika i književnosti: od školskog prevoda ka sticanju prevodilačke kompetencije*, mentorka prof. dr Mila Samardžić, odbranjen na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore 2014. godine (prvi doktorat iz oblasti italijanistike odbranjen na Univerzitetu Crne Gore).

Katedra za italijanski jezik i književnost uključena je samostalno i preko Univerziteta Crne Gore u brojne međunarodne aktivnosti sa Univerzitetom u Bariju i Univerzitetom Lečeu te Regionalnim zavodom za istraživanja u oblasti obrazovanja (Istituto regionale di ricerca educativa — IRRSAE) za italijansku regiju Pulja³⁰, Univerzitetom u Torinu, Univerzitetom u Trstu itd.

Odsjek za italijanski jezik i književnost neguje naučnoistraživački rad i podstiče sve svoje članove da se usavršavaju i napreduju. Mladi kadar nikšićke italijanistike obavlja i svoje akademske obaveze³¹. Saradnici su članovi međunarodnih italijanističkih društava i asocijacija: AIPI, SILFI, AISLLI, SLI itd.

Mr Gordana Luburić, magistarski rad *Jezička svojstva italijanske televizijske i novinske reklame*, mentorka prof. dr Mila Samardžić, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 2008. Doktorski rad *Nastava i učenje gramatike italijanskog kao stranog jezika u formalnom obrazovanju*, mentorka prof. dr Julijana Vučo. Rad je odbranjen 2017. godine na Univerzitetu u Banjoj Luci.

Mr Cvijeta Brajičić, magistarski rad *Razvoj jezika madih u Italiji*, mentorka prof. dr Mila Samardžić, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 2009. Doktorski rad *Leksika italijanskog porijekla u zaostavštini Petra I Petrovića, Petra II Petrovića, Stefana Mitrova Ljubiše*, mentorka prof. dr Mila Samardžić. Rad je odbranjen 2017. godine na Univerzitetu u Banjoj Luci.

Mr Olivera Popović, magistarski rad *Tršćanska italijanska periodika do ujedinjenja o Crnoj Gori*, mentorka prof. dr Vesna Kilibarda, odbranjen na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore 2009. Doktorski rad *Italijanski putopis XIX vijeka o Crnoj Gori*, mentorka prof. dr Vesna Kilibarda. Rad je odbranjen 2017. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta Crne Gore.

Lejla Dizdarević, M. A. master rad, *Motivcija u nastavi i učenju italijanskog jezika*, mentorka prof. dr Julijana Vučo, odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu 2008. Doktorski rad u izradi *Leksičke, morfosintaksičke i stilske odlike italijanskog jezika struke*.

Sanja Bogojević, M. A. master rad *Montenegrina u djelu Artura Kronije „Poznavanje slovenskog svijeta u Italiji”*, mentorka prof. dr Vesna Kilibarda, odbranjen na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore 2012. Prijavljena doktorska teza na Univerzitetu Crne Gore: *Tema holokausta u italijanskoj književnosti i na filmu: Basani i De Sika, Primo Levi i Rozi, Morante i Komenčini*, mentorka prof. dr Sanja Roić.

Vera Tomanović, M. A. master rad *Italijanski jezik na Filozofskom fakultetu u Nikšiću*, mentorka prof. dr Julijana Vučo, odbranjen na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2012.

Hajdana Vujanović, M. A. master rad *Italijanski jezik u reformisanoj osnovnoj školi*, mentorka prof. dr Julijana Vučo, odbranjen na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2012.

³⁰ Od 1997. do 2011. grupe najboljih nikšićkih studenata boravile su tokom leta na dvonedeljnom kursu italijanskog jezika i civilizacije u organizaciji i uz finansijsku podršku Univerziteta u Bariju i Ministarstva za prosvjetu i nauku Crne Gore. Ova korisna praksa ugasila se sa nedostatkom sredstava u godinama krize u Italiji.

³¹ Prva je doktorirala 2013. godine na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu dr Radmila Lazarević. Dr Deja Piletić je prvi doktorand italijanistike koji je 2014. svoj dokto-

Lanac obrazovnog sistema Crne Gore koji čvrsto povezuje sve nivoe jezičkog obrazovanja, od osnovne i srednje škole do univerziteta, zasniva se na akademskoj nastavi italijanskog jezika, podršci inicijalnom obrazovanju nastavnika, naučnoistraživačkom radu, učešću u naučnim projektima i saradnji sa univeritetima u okruženju i u Italiji, članstvu u međunarodnim italijaniističkim asocijacijama itd. Od početaka 1991. godine do danas, tokom 25 godina života, crnogorska italijanistika je svojim organizovanim, upornim i istrajnim građenjem univerzitetskog nukleusa kao izvora italijanističkog oslonca za sve potrebe obrazovnog sistema, društva i privrede u Crnoj Gori stvorila sigurnu bazu za samoodrživ akademski život.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] VUČO, Julijana (2003 a). L'italiano nel sudest dell'Europa — una lingua „ecologica”, Storia, attualità e prospettive didattiche, Atti del XXXVICongresso della SLI, *Ecologia linguistica*, Bulzoni, Roma, 325–337
- [2] VUČO, Julijana, (2003 b). Italijanski jezik u Crnoj Gori danas — sedam godina posle, Vučo Julijana, *Ogledi iz lingvistike*, Podgorica, Univerzitet Crne Gore, str. 143–152
- [3] VUJANOVIĆ, Hajdana (2007). Italijanski jezik u reformisanoj osnovnoj školi, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, neobjavljen master rad.

Julijana VUČO

LA LINGUA ITALIANA NEL SISTEMA EDUCATIVO DEL MONTENEGRO 1992–2016: DAI PRIMI PASSI ALLE BASI SICURE

Riassunto

Nel 1991 la lingua italiana viene introdotta nelle scuole elementari del Montenegro come una delle lingue straniere obbligatorie del curriculum scolastico delle scuole elementari, medie inferiori e superiori. Da allora, la lingua italiana ha iniziato la sua vita universitaria prima come seconda lingua lingua, per raggiungere, dall'anno scolastico 1999/2000, il livello di Cattedra indipendente di lingua e letteratura italiana presso la Facoltà di Filosofia dell'Università del Montenegro. Nel contributo si presentano i più significativi aspetti della presenza della lingua italiana nel sistema educativo del Montenegro d'oggi.

Parole chiave: lingua italiana, lingua straniera, sistema educativo del Montenegro

rat stekla na Univerzitetu Crne Gore. Nedavno su na Univerzitetu u Banjoj Luci doktorirale Cvijeta Brajičić i Gordana Luburić, a Olivera Popović na Univerzitetu Crne Gore.